

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглядаються основні особливості віртуалізації сучасного інформаційного суспільства, суть віртуалізації та роль комунікаційного середовища як рушія розвитку суспільства. Коротко охарактеризовано наслідки інформатизації способу життя людей.

Ключові слова: віртуалізація, комунікаційна мережа, інформаційний простір, інформаційне середовище, мережеве суспільство.

V. TS. MIKHALEVSKIY, G. I. MIKHALEVSKA
Khmelnitskyi National University

SOME FEATURES OF VIRTUALIZATION OF MODERN INFORMATIONAL SOCIETY

In connection with the development of IT virtualization becomes the main socio-psychological characteristics of the global information society. The main categories of "virtual", "virtual" and "virtual reality" are focused on creating an imaginary reality that does not coincide with the reality and the one that it generates. The growing demand and popularity of cyberspace is determined not only by its huge information resources, but also by its communicative capabilities. If, initially, the Internet was seen as a way of communicating elements of information, but now on the forefront it is an ability to connect people. Today, the evolution of the creation and formation of a multidimensional information communication environment is a determining factor in the innovative development and effective functioning of all structures and social systems of the information society. It is through the communication sphere that is transformed under the conditions of global information opportunities, freedom of access to knowledge, communication between people and communities, accumulation, dissemination and enrichment of social experience are provided. The process of virtualization, due to the development of the latest ICT, covers a significant part of the social consequences of informatization and is considered as one of the socio-psychological characteristics of the global information society. At the same time, informatization has other consequences that are not "covered" by the virtualization process. The nature of the social consequences and the dynamics of virtualization varies depending on socio-cultural, political, economic and other characteristics of the environment in which this process extends. In addition, the virtualization process does not have a social impact in isolation, but is in close interweaving with other factors (for example, the development of international tourism or migration) that can change the strength and nature of its impact.

Keywords: virtualization, communication network, information space, information environment, network society.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного інформаційного суспільства тісно пов'язаний із його віртуалізацією, тобто з впливом аудіовізуальних мас-медіа та мережі Інтернет на суспільні відносини. В широкому значенні, віртуальна реальність трактується як вдаваний світ, створений в уяві користувача. Тому, у зв'язку з розвитком ІТ, віртуалізація стає основною соціально-психологічною характеристикою глобального інформаційного суспільства. Основні категорії «віртуальний», «віртуальність» і «віртуальна реальність» орієнтовані на створення уявної реальності, що не співпадає з існуючою реальністю та тією, що вона породжує. Зростаюча затребуваність і популярність кіберпростору визначається не стільки його величезними інформаційними ресурсами, скільки комунікативними можливостями. Якщо спочатку мережа Інтернету розглядалася як спосіб зв'язку елементів інформації, то зараз на перший план виходить її здатність зв'язувати людей.

Надзвичайно широкі інтерактивні можливості кіберпростору сприяють тому, що йде процес переміщення різних видів соціальної діяльності і соціальної взаємодії з реальності існуючої («офф-лайн») у віртуальну – кіберпростір [1]. Проте така властивість кіберпростору веде до зміни ментальності людини: сутність людини відчужується вже не в соціальну, а у віртуальну реальність. Перспектива того, що відносини між людьми візьмуть форму відносин між образами, і є перспектива віртуалізації суспільства. У цій перспективі з'являється можливість трактувати суспільні зміни, розрізняючи старий і новий типи соціальної організації за допомогою дихотомії «реальне / віртуальне».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити основні особливості процесу віртуалізації, що обумовлений розвитком новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), та охарактеризувати наслідки процесу віртуалізації.

Виклад основного матеріалу. Початок ХХІ ст. характеризується реформуванням і модернізацією всіх соціально-комунікативних сфер діяльності (науки, політики, культури, економічних, трудових відносин тощо), важливими особливостями яких є процеси інформатизації. Нині еволюційність створення і формування багатогранного інформаційного комунікаційного середовища є визначальним чинником інноваційного розвитку й ефективного функціонування всіх структур та соціальних систем інформаційного суспільства. Саме через комунікаційну сферу, що трансформується за умов глобальних інформаційних можливостей, забезпечуються свобода доступу до знань, зв'язки між людьми і спільнотами, накопичення, поширення та збагачення соціального досвіду [1, 2, 3].

В наш час пристрасть до технізації комунікацій так далеко зайшла в своєму пануванні над природними способами спілкування, що з її допомогою можуть бути знищені початкові умови існування суспільства. Кіберсуб'єкт відображає атрибути свого внутрішнього світу в актах комунікації, які нумеруються в інформаційних системах.

Світові та українські науковці, такі як В. П. Андрущенко, В. М. Бебик, В. О. Данільян, В. О. Ільганаєва, Ю. М. Канигін, В. З. Коган, В. А. Михайлов, Г. Г. Почепцов, Б. А. Родіонов, Є. А. Сєдов,

А. В. Соколов, А. Д. Урсул, Ф. І. Шарков та ін., розглядають переважно соціологічні, філософські аспекти природи комунікацій, функції, співвідношення соціальних структур суспільства і результати людської діяльності з урахуванням різноманітних комунікативних засобів комунікації (взаємозв'язки, повідомлення, обмін інформацією, вплив на суспільство в цілому). Так, однією із проблем еволюції комунікаційного середовища вони вважають передумови його формування в контексті інформаційного суспільства, інформаційно-комунікаційної техноструктури, розвитку глобальних мережевих Інтернет-комунікацій (рис. 1).

Рис. 1. Передавання інформації в межах комунікаційної системи

В основі концепції мережевого суспільства лежить уявлення про інформацію як знання, що породжує конструктивні зміни системи. Комп'ютерні технології надають нові обриси поняттю мережі: мережа – це не тільки спосіб транспортування інформації, але і можливість її обробки. Інтегральні мережі комунікаційних взаємодій ЕОМ створили особливу форму розподіленої комунікації, яку виявилось можливим спроектувати на соціальну комунікацію. Включені в автоматизовані комунікаційні процеси люди, які обслуговують ці мережі і підлеглі заданим технологічним нормам, стали комунікаційно відтворювати цю систему у власному спілкуванні.

Теорія мережі дозволяє соціальному досліднику по-новому поглянути на суспільство. Більш того, можна стверджувати, що вона призводить до зміни кута зору на суспільство. В описаних теоретичних підходах до створення теорії мережі те загальне, яке можна виокремити, полягає в постановці в центр уваги соціальної комунікації, соціальних контактів. Кожне соціальне явище трактується як сукупність «повідомлень», здатних транслюватися, накопичуватися, віртуалізувати і т.д. Інформатизація суспільства стає одним з головних чинників соціокультурної динаміки в світі. Як підкреслюється в Окинавській Хартії глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 року «інформаційно-комунікаційні технології є одним з найбільш важливих факторів, що впливають на формування суспільства XXI століття. Їх революційний вплив стосується способу життя людей, їх освіти та роботи, а також взаємодії уряду та громадянського суспільства».

Процес віртуалізації, обумовлений розвитком новітніх ІКТ, охоплює значну частину соціальних наслідків інформатизації і розглядається як одна з соціально-психологічних характеристик глобального інформаційного суспільства. У той же час інформатизація має й інші наслідки, що не «покриваються» процесом віртуалізації. Характер соціальних наслідків і динаміка віртуалізації варіюється залежно від соціокультурних, політичних, економічних та інших характеристик того середовища, в якому поширюється даний процес. Крім того, процес віртуалізації надає соціальний вплив не ізольовано, а в тісному переплетенні з іншими факторами (наприклад, розвитком міжнародного туризму або міграції), які можуть змінювати силу і характер його впливу.

Соціальні наслідки процесу віртуалізації можна коротко охарактеризувати стосовно до основних сфер життя суспільства: а) символічний аспект: телебачення та Інтернет займають лідируючі позиції як джерело отримання людьми суспільно значимої інформації. Завдяки мас-медіа та Інтернету у людей з'являються небачені раніше можливості по вивченню і вибору різних форм організації життєдіяльності: життєвих стилів, релігійних вірувань, поведінкових стереотипів, внаслідок чого відбувається індивідуалізація і плюралізація соціального життя. Як зазначає І. Г. Каргіна, «розвиток комунікаційних технологій надав індивіду можливість вільного самостійного вибору з широкого спектру релігійних і моральних альтернатив, конструювання індивідуальної специфічної системи релігійних цінностей». б) інтерактивний аспект: під впливом Інтернету та інших ІКТ формується передвіщене М. Маклюєном «глобальне село» з притаманною для нього можливістю мобільної комунікації між самими віддаленими точками на нашій планеті, що породжує комплекс наслідків у всіх сферах життя національних товариств і світової спільноти в цілому.

Територіально розподілена децентралізована організація мережі Інтернет транслюється в соціальну структуру, створюючи різні форми мережевих спільнот, причому мова йде не тільки про соціальні мережі, але й розвиток соціальних взаємозв'язків мережевого типу різних суб'єктів за межами кіберпростору, починаючи від неурядових організацій і закінчуючи терористичними формуваннями. Соціальні мережеві технології сприяють появі нових форм соціально групової взаємодії. Одним з найбільш яскравих серед них є флеш-моб (flashmob), під яким розуміється короткочасна масова акція, що, як правило, не має певної мети і організована за допомогою Інтернету або мобільного зв'язку: люди збираються в умовленому місці,

виконують певні, задалегідь обумовлені дії, і швидко розходяться. Дослідник Г. Рейнольд, аналізуючи наслідки поширення мобільних ІКТ, сформулював концепцію «розумного натовпу» («smartmob»), члени якої складаються з людей здатних діяти узгоджено, навіть не знаючи один одного, завдяки використанню таких технологій. Флеш-моб акції є породженням Інтернету і мобільного зв'язку і являють собою одну з нових форм соціальної взаємодії в цифрову епоху, для якої властиві типово мережеві ознаки децентралізації, позаінституціональності і деперсоналізації [4].

Зокрема, науковці зазначають, що комунікаційне середовище як феномен інформації є універсальною сукупністю матеріально-речових, субстанціонально-змістовних, технологічних, організаційних умов, що дозволяють соціальним групам і структурам здійснювати передачу та взаємообмін інформацією, що, перш за все, необхідно суб'єктам комунікаційної взаємодії, та спілкування в конкретно-історичному просторово-часовому континуумі [2, 5, 6].

Вирішення питання еволюції комунікаційного середовища як важливої складової розвитку інформаційного суспільства має важливе значення для усвідомлення його як прояву процесів перетворень, що відбуваються в окремій державі та світовому співтоваристві в цілому.

Досліджуючи основні етапи і тенденції розвитку соціально-комунікативних процесів та явищ, які формують комунікаційне середовище, слід зосередитися також на тих важливих питаннях, що в історичному і теоретичному аспектах, з позицій сучасної науки соціальних комунікацій, мають принципове значення для еволюції комунікаційного середовища: а) вплив системи комунікативних дій і процесів на становлення, розвиток і функціонування соціально-комунікаційного середовища; б) соціологічні доміанти комунікацій, їх рівні, види, ієрархічні періоди та тенденції розвитку з огляду на різні підходи до формування розвиненого комунікаційного середовища; в) головні чинники прогресу кіберцивілізації, що зумовили інтенсифікацію електронних інформаційних потоків і комунікативних процесів в інформаційному суспільстві; г) антологічний, гносеологічний і методологічний підходи при доведенні й обґрунтуванні важливості комунікаційного середовища інформаційного суспільства як цілісного, динамічного, евристичного глобального явища; д) ефективні процеси функціонування всіх соціально-комунікаційних систем і структур, що впливають на умови формування і соціалізацію особистості, можливості її всебічного динамічного розвитку через соціальне просторово-предметне оточення; е) сукупність підходів, засобів, методів доведення значення сучасних технологій комунікації, спілкування, взаємодії та взаємовпливу для подальшого еволюціонування інформаційного суспільства тощо.

Еволюційні тенденції суспільної діяльності створюють умови для збереження і трансляції досягнень культури, науки, освіти тощо, а також задоволення потреб в інформації. Отже, динаміка комунікаційного середовища має основоположне значення для інтенсивного використання доступних знань у всіх значущих сферах діяльності суспільства і є необхідною умовою розвитку соціуму [6, 9]. Водночас важливим кроком до прогресу комунікаційних взаємовідносин має стати активне подолання комунікаційних бар'єрів і перешкод, що можна класифікувати за характером аудиторії, джерелом спілкування та каналами комплексного відображення і передачі інформації (технічних, мовних, психофізіологічних, знакових, смислових, ситуаційних, соціальних, культурних тощо), які виникають у процесі глобальної інформатизації суспільства [5, 8].

Розглядаючи комунікаційне середовище як відображення багатофункціональної системи соціальних зв'язків, взаємовідносин у різних сферах суспільної діяльності, пов'язаних із задоволенням нагальних потреб суспільства, слід пам'ятати, що воно має часові характеристики. Зокрема, минуле – колективний досвід, системи соціально-комунікативного знання, уміння та навички, що втілені в матеріально-суспільних комунікаційних явищах, зразках і традиціях комунікаційної дії та соціально-інформаційних й когнітивних процесах тощо; теперішнє – творча колективна праця, ефективне використання досягнень інформаційної революції в суспільстві, інноваційній трансформації соціально-культурних здобутків людства через результативну прагматичну діяльність, ґрунтовану на використанні комп'ютерних і телекомунікаційних технологій тощо; майбутнє – суспільно необхідні соціально-комунікаційні реальні можливості, перспективні, стратегічні форсайт-проекти, прогресивний розвиток комунікаційного середовища інформаційного суспільства. Отже, здатність суспільства ефективно використовувати інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій, досвід і досягнення, застосовувати все це на практиці визначає його інформаційну культуру як результат самоорганізації сучасного соціально-культурного простору. У процесі трансформації інформаційного суспільства рівні інформаційної культури (інформаційна етика, комп'ютерна грамотність, культура мультимедіа тощо) є найважливішими атрибутами розвитку комунікаційних процесів, забезпечують прогрес у взаємодії суб'єктів соціально-комунікативних суспільних відносин.

Історично доведено прямий еволюційний вплив рівнів комунікаційної культури (писемності, книжності, екранної культури, соціально-комунікаційної діяльності, індустріалізації комунікацій як основних компонентів цивілізації) на трансформацію суспільних комунікаційних структур і систем, зокрема й інформаційно-комунікаційних взаємовідносин в інформаційному суспільстві [4, 5].

Крім того, еволюційна спрямованість комунікаційного середовища інформаційного суспільства виявляється через такі його особливості: а) виникнення інноваційних послуг, ґрунтованих на використанні сучасних інформаційних технологій (кіберцивілізація) в суспільних сферах діяльності; б) інтенсивність електронних потоків щодо технологізації та інформатизації комунікаційного середовища; в) формування комунікативно-когнітивних знань, розвиток соціально-комунікаційної інформаційної інфраструктури; г) віртуалізацію соціально-комунікативних відносин як основу прогресу інформатизації суспільства; д) використання інноваційних технологій передачі інформації, креативних ідей, знань як чинників успішного розвитку комунікаційного інформаційного суспільства тощо.

З урахуванням наведеного вище вивчення інформаційно-комунікаційного середовища, предметний аналіз його еволюційного стратегічного становлення та розвитку з позицій науки соціальних комунікацій має практичне значення, насамперед, для розробки та втілення відповідних рекомендацій з метою інноваційного функціонування всіх сфер соціально-комунікаційних взаємовідносин і взаємовпливів за умов глобальної інформатизації суспільства. Усе це потребує певної інформаційної політики, а саме: системно узгоджених концептуальних основ і принципів, які регламентують інформаційні відносини в суспільстві. Слід зауважити, що інформаційна політика визначає закони функціонування інформаційної сфери суспільства. З метою отримання бажаних результатів необхідно реалізувати певні заходи, а саме [7]:

- 1) поширення сучасних електронних мультимедійних засобів надання комунікативних знань та інтеграція їх разом із традиційними класичними формами в міжнародний інформаційний простір;
- 2) організація електронних бібліотек, галузевих архівів та музеїв як сучасних акумуляторів і трансляторів універсальних знань та інформаційних ресурсів;
- 3) втілення перспективних мережевих проєктів – формування єдиної телекомунікаційної, мультисервісної, багатогалузевої сфери та інформаційної магістралі на рівні «місто – країна – міжнародний соціально-комунікаційний простір»;
- 4) створення відповідних сервісних служб, що забезпечують програмно-апаратне та техніко-технологічне управління інформаційно-комунікативними потоками, системами і засобами соціально-комунікаційної взаємодії в середовищі;
- 5) моніторинг інформаційних ресурсів регіону, міста, організація системи відкритого інтерактивного дистанційного інформаційно-комунікативного спілкування в глобальному середовищі.

Зараз стимулом і джерелом комунікаційного розвитку середовища є засоби інформації, які стають головною цінністю інформаційного суспільства. Це пов'язано зі створенням комунікативних систем нового рівня, здатних забезпечити якісну переробку, поширення і обмін інформацією. Як відомо, інформаційна сфера є складовою єдиного інформаційного простору соціуму разом із техносферою і семіосферою [5, 8]. В умовах інфосфери формуються нові соціально-інформаційні організації та інститути, що є невід'ємними елементами соціально-комунікаційного середовища. Саме тому це середовище доцільно розглядати як умовну модель, що гарантує єдність мінімум двох складових: інформаційного простору і інформаційного середовища. Тому виділяються різні підходи до формування розвиненого комунікаційного середовища: по-перше, ресурсного, або технологічного (зберігання і циркуляція інформації для певних суспільних завдань); по-друге, соціокультурного (засіб комунікації та передачі, всі фази інформаційного обміну в суспільстві тощо).

З урахуванням взаємозумовленості цивілізаційного та інформаційного процесів, Д. С. Робертсон (США) запропонував таку формулу: «цивілізація – це інформація». Основуючись на кількісних показниках математичної теорії інформації, він поділяє цивілізації за кількістю та смістю інформації, що постійно виробляється і циркулює в суспільстві [6, 7].

Оскільки інформаційне суспільство – це, по суті, новий ступінь прогресу, то комп'ютеризація, інформаційна революція стають вирішальними чинниками інтелектуалізації, глобалізації та інтернаціоналізації людської діяльності в соціумі [3, 7]. В інформаційно-комунікаційній сфері суспільства нині особливе місце посідає комп'ютерна комунікація (Інтернет-спілкування). Комп'ютери зі звичайного засобу спілкування перетворюються на один із основних способів комунікаційної взаємодії. На думку А. В. Соколова, головною відмінністю комп'ютерної фази комунікації є саме діалог «людина – ЕОМ», який орієнтований на численні одночасні потоки інформації, котра трансформується в знання. За характером, джерелами спілкування та каналами комплексного відображення інформації сучасні комунікативні стратегії базуються на активному символічному використанні інформаційних і телекомунікаційних технологій. Поєднуючи інструментальні і функціональні комунікаційні дії, забезпечують новий тип спілкування людини, культури, соціуму, а саме – віртуальність, інтерактивність, гіпертекстуальність, глобальність, креативність, анонімність, мозаїчність [7]: а) виникнення специфічного паралельного цифрового простору (електронна форма комунікації) зумовленою віртуальністю комунікаційних процесів, коли електронне спілкування, на відміну від усної або документальної форми комунікації, відбувається у віртуальному інформаційному просторі глобальної комп'ютерної мережі; б) інтерактивність виявляється в розвитку гіпермедіа, що разом із мас-медіа є універсальним посередником комунікаційного соціального спілкування в різних сферах суспільного життя; в) гіпертекстуальність розглядається як нова текстуальна парадигма та спосіб комунікації в суспільстві, орієнтовані на численні одночасні потоки інформації. Гіпертекст переходить в Інтернет як пам'ять, загальнодоступний засіб створення, збереження, передачі даних, об'єднує всі інформаційні потоки біт в єдиному інформаційному комунікаційному середовищі, забезпечує глобальний характер спілкування [3, 9]; г) глобалізація комунікації усуває просторово-часові обмеження комунікативної взаємодії, сприяє формуванню мегасуспільства; д) креативність у віртуальному спілкуванні є класичним прикладом виявлення людиною максимальних можливостей для конструктивної діяльності у віртуальному середовищі як новому типі комунікативного співтовариства; е) анонімність проявляється у можливості «сховатися» при спілкуванні в режимі on-line, але, на відміну від преси, радіо і телебачення, в яких інформація транслюється від комунікатора до комуніканта, в Інтернет-спілкуванні відбувається в такий спосіб «комунікаційна взаємодія – комп'юнікація» [4, 7]; ж) мозаїчність у соціокультурному комунікаційному просторі характеризується хаотичністю різноманітних знанневих елементів, надмірністю комунікації в сучасному віртуалізованому інформаційному суспільстві.

Сукупність комунікаційних типів, видів, форм соціального спілкування в інформаційному суспільстві доводять значення єдності взаємовідносин суб'єктів комунікаційних процесів як

найважливішого фактора ефективності результатів практичної діяльності, відповідно до цілей і завдань цивілізаційного розвитку людства.

Висновки. В сучасну епоху сутність людини відчужується вже не в соціальну, а у віртуальну реальність. Надзвичайно широкі інтерактивні можливості кіберпростору сприяють тому, що йде процес переміщення різних видів соціальної діяльності і соціальної взаємодії з реальності існуючої («офф-лайн») у віртуальну – кіберпростір. Поряд з цим в Інтернеті починають все більше проявляти себе нові специфічні форми соціальної взаємодії, соціальні інститути та практики, відсутні раніше в офф-лайн реальності. У більш широкому плані можна говорити про породження кіберпростором нових форм соціальності. Науковці під час наведення в літературних джерелах дефініцій поняття «комунікаційне середовище», розкриваючи філософсько-соціологічну сутність, розглядають його як універсальне, спеціалізоване, глобальне середовище, в якому комунікативний простір трансформується в комунікаційне середовище і набуває змістовного та смислового спрямування комунікації.

Таким чином, особливості еволюції інформаційно-комунікаційного сучасного середовища (глобалізація, розвиток комунікаційних технологій, мережевих мультимедійних цифрових засобів зв'язку) є підтвердженням ефективності комунікації з точки зору історії, теорії, практики інформаційного ноосферогенезу. За таких умов еволюцію комунікаційного середовища слід розглядати як феномен комунікативної взаємодії і гармонійного існування людських спільнот та найважливіший чинник розвитку інформаційного суспільства. Водночас потребують подальшого дослідження концептуальні питання еволюції комунікаційного середовища інформаційного суспільства: вивчення засобів, змісту, форм організації, ефектів, наслідків трансформації соціально-комунікаційних структур в умовах інформаційного суспільства; використання сучасного національного і зарубіжного досвіду формування і практичного застосування інформаційно-когнітивних знань у соціально-комунікаційних процесах; визначення актуальних завдань та стратегій оптимізації комунікаційного середовища інформаційного суспільства тощо.

Література

1. Даніліян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : монографія / В. О. Даніліян. – Х. : Право, 2008. – 184 с.
2. Іванов Д. В. Віртуалізація суспільства / Іванов Д. В. – СПб., 2000. – С. 15–50.
3. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации: (теория, методология, деятельность) : слов.-справ. / В. А. Ильганаева. – Х. : КП «Гор. тип.», 2009. – 392 с.
4. Михайлов В. А. Особенности развития информационно-коммуникативной среды современного общества / В. А. Михайлов, С. В. Михайлов // Актуальные проблемы теории коммуникации : сб. науч. тр. – СПб., 2004. – С. 34–52.
5. Смирнов А. А. Забезпечення інформаційної безпеки в умовах віртуалізації суспільства: досвід Європейського Союзу : монографія / Смирнов А. А. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011.
6. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации / А. В. Соколов. – СПб : Изд-во Михайлова, 2002. – 449 с.
7. Швидка О. Б. Еволюція комунікаційного середовища як чинник розвитку інформаційного суспільства / Швидка О. Б. // Вісник ХДАК. – Х., 2010. – Випуск 29.
8. Champlain J. J. Auditing Information Systems / J. J. Champlain. – 2003. – 430 p.
9. Lan Y. Global Information Society: Operating Information Systems in a Dynamic Global Business Environment / Y. Lan. – 2003. – 430 p.
10. Sauter M. Communication Systems for the Mobile Information Society / M. Sauter. – 2006. – 382 p.

References

1. Danilian V. O. Informatsiine suspilstvo ta perspektivy yoho rozvytku v Ukraini (sotsialno-filosofskyi analiz) : monohrafiia / V. O. Danilian. – Kh. : Pravo, 2008. – 184 s.
2. Ivanov D. V. Virtualizatsiia suspilstva / Ivanov D. V. – SPb., 2000. – S. 15–50.
3. Il'ganaeva V. A. Social'nye kommunikacii: (teoriia, metodologija, dejatel'nost') : slov.-sprav. / V. A. Il'ganaeva. – H. : KP «Gor. tip.», 2009. – 392 s.
4. Mihajlov V. A. Osobennosti razvitija informacionno-kommunikativnoj sredy sovremennogo obshhestva / V. A. Mihajlov, S. V. Mihajlov // Aktual'nye problemmy teorii kommunikacii : sb. nauch. tr. – SPb., 2004. – S. 34–52.
5. Smyrnov A. A. Zabezpechennia informatsiinoi bezpeky v umovakh virtualizatsii suspilstva: dosvid Yevropeiskoho Soiuzu : monohrafiia / Smyrnov A. A. – M. : YuNYTY-DANA, 2011.
6. Sokolov A. V. Obshhaja teoriia social'noj kommunikacii / A. V. Sokolov. – SPb : Izd-vo Mihajlova, 2002. – 449 s.
7. Shvydka O. B. Evoliutsiia komunikatsiinoho seredovyschha yak chynnyk rozvytku informatsiinoho suspilstva / Shvydka O. B. // Visnyk KhDAK. – Kh., 2010. – Vypusk 29.
8. Champlain J. J. Auditing Information Systems / J. J. Champlain. – 2003. – 430 p.
9. Lan Y. Global Information Society: Operating Information Systems in a Dynamic Global Business Environment / Y. Lan. – 2003. – 430 p.
10. Sauter M. Communication Systems for the Mobile Information Society / M. Sauter. – 2006. – 382 p.

Рецензія/Peer review : 16.2.2019 р.

Надрукована/Printed : 10.4.2019 р.

Рецензент: д. т. н., проф. Сорокати́й Р. В.